

Eleştirel Pedagoji. Sayı 31. Ocak Şubat 2014: 17-23.

FEMİNİST PEDAGOJİ NEDİR?*

Carolyn M. Shrewsbury

Çeviri: Yasemin Esen**

Feminist pedagoji, öğretme ve öğrenme süreçleriyle ilgili derslik uygulamalarımıza ilişkin seçimlerimize rehberlik eden bir kuramdır; istenilen ders hedeflerine ya da ürünlerine erişmek için kullandığımız özel öğretim stratejilerini ve tekniklerini değerlendirme ölçütleri sağlar. Bu değerlendirme ölçütleri, bir öğrenenler topluluğunun birbirlerine karşı sorumlu biçimde davranmak ve konuyu ve bilgiyi toplumsal eyleme uygulamak için ne ölçüde güçlendirildiğini kapsar.

Feminist pedagoji öncelikle eğitimin ne olabileceğine fakat çoğunlukla da ne olmadığına ilişkin bir vizyon ile başlar. Bizlerin nesne olarak değil, öğretmen-öğrenci ve öğrenci-öğretmen özneler olarak edimde bulunduğumuz, özgürleştirici bir ortam sunan derslik vizyonudur bu. Feminist pedagoji öğretme ve öğrenmeyi iç içe geçirir- sürekli düşünümsellik içindeki öz-benlikle; etkin bir şekilde üzerinde çalışılan materyalle; cinsiyetçiliğimizin, ırkçılığımızın, sınıfçılığımızın, homofobimizin ve diğer yıkıcı düşmanlıklarımızın ötesine geçme ve bilgiyi birlikte çoğaltma çabasında olanlarla; toplumla, geleneksel örgütlerle ve toplumsal değişim hareketleriyle bağlantılıdır.

Özgürleştirici bir ortam kavramı, birbiriyle var olmanın yeni bir yolunu önerir. Kendileri kadar başkalarının da öğrenmesini önemseyen insanlarla kurulmuş bir ilişkiler ağına bağlı olan kişilerden oluşan bir derslik, öğretmen ve öğrencilerden oluşmuş gibi görülen bir derslikten oldukça farklıdır. Özgürleştirici dersliğin bir amacı, üyelerin birbirlerinin farklılıklarından korkmak yerine, bu farklılıklara saygı duymayı öğrenmeleridir. Bu tür bir bakış açısı, ekolojik ve bütüncüdür.

-----

* **Carolyn M. Shrewsbury.** *What Is Feminist Pedagogy?* **Women's Studies Quarterly**, 21:3/4 (1993: Fall) pp. 166-173.

** Yasemin Esen Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi'nde Yard.Doç.Dr. olarak çalışmaktadır.

Derslik köklerimizle, geçmişimizle ve gelecek tasarımıyla bağlantı kurduğumuz önemli bir mekân haline gelir. Bu mekân birkaç şeyle sınırlı olmayan yeteneklerimizin ve becerilerimizin tümünü en üst düzeyde kullanma ve geliştirme yeridir. Derslik giderek bütünlüğün yalnızca olanaklı değil, aynı zamanda olağan olduğu bir mekân haline gelir. Derslikteki ilişkiler-arası ağ, yerel, bölgesel ve küresel topluluklara ve hatta olanak dâhilinde, dünyamızın sınırlarının ötesine yayılma olarak anlaşılır.

Bu tür bir derslik, katılımcıların deneyimleri üzerinden inşa edilir. Deneyimlerimize farklı ışıklarda bakmaya, deneyimlerimizi başka ya da yeni tanıklıklarla ilişkilendirmeye başlarız ve deneyimlerimizle ilgili farklı şekillerde düşünme yolunda ilerleriz. Bu koşullar altında, yeni öğrenmelerimizi bütünleştirebilir ve önceki fikirlerimizi değiştirebiliriz. Fakat özneler olarak benlik bilincimizi koruyarak deneyimlerimize dayandırmayı sürdürürüz.

Vizyon, gücün paylaşıldığı katılımcı demokratik süreçleri kapsar. Öğrenenler bağımsızlıklarını geliştirir. Derslik, insanların ortak ya da paylaştıkları hedefleri başarmak ve herkesin bireysel amaçlarına ulaşmasına yardımcı olmak için, birlikte çalışma yollarının bir modeli olur. Öğrenciler, bu tür bir derslikte risk alabilirler. Bu üretken derslikte neşe ve coşku kadar, sıkı bir öğrenme çalışması da bir tür olumlu geri bildirim sağlar. En basit düzeyde feminist pedagoji, toplumsal cinsiyet eşitliği ve ezilmeye karşı mücadeleyle ilişkilidir. Feminist pedagoji, bütün toplumsal ilişkilerin ve sonuç olarak toplumun örgütlenmesi ve işlemesiyle ilgili bütün kurumların ve yapıların nasıl cinsiyetlendirildiğinin farkındadır. Bu nedenle feminist bakış açısı yaşama, yenilenmeye ve gelişmeye bağlanmayı gerektirir. Vizyonun bizzat kendisi gelişmeye devam etmelidir.

Feminist bir derslikte öğrenciler, eleştirel düşünme becerilerini, başkalarına saygı duymayla ve başkalarıyla birlikte çalışabilme becerileriyle bütünleştirirler. Feminist pedagoji, öğrenci ve öğretmenin yeni düşünme biçimlerini, özellikle bireyin bütünlüğünü ve tamlığını ve kişinin başkalarıyla ilişkilerini geliştirme yollarını öğrenmelerine yardımcı olma çabasıdır (Minnich, Rutenberg). O halde, eleştirel düşünce, soyutlanmış bir çözümlenme değil, gündelik deneyimlerde temellenen düşünümsel bir süreçtir. Başka birinin görüşünü çürütmeyi ya da başka bir görüşün geçerliliğini ortadan kaldırmayı değil, farklı deneyimleri yorumlamanın karşılıklı keşfini amaçlayan ve diyalog içinde gerçekleşen sorgulamaya ve varsayımlarda bulunmaya ihtiyaç duyar.

Feminist bir derslik vizyonu, yaratıcı enerjiyi güçlendirme ve entelektüel keşif duygusunu paylaşma iddiasıyla, hayatın, tutarsızlıkların ya da paradoksların birçok boyutunun ve görünüşte basit şeylerin doğasında varolan karmaşaların anlaşılmasını teşvik eden erotik bir boyut içerir. Lorde'nin dediği gibi, "katılımcılar arasında ortak olmayan şeyleri anlamının temeli olabilecek bir köprü oluşturur" ve farklılıkları hafifletir (Allen).

Feminist pedagoji, sonuçta akademinin dönüşümünü ister ve küçük de olsa, her birimizin kendi sınıflarımızda atacağımız adımlarla bu dönüşümü yaratabileceğimize işaret eder. Şu üç kavram, topluluk, güçlendirme ve liderlik, bu adımların merkezidir ve feminist pedagojiyi anlamak için bize yol gösterir.

Kuram: Güçlendirme

Bu üç merkezi kavram içinde güçlendirme, kısmen feminist pedagoji ile Paulo Friere'nin diyalojik eğitim çalışması arasında kurulan ilk bağlantı nedeniyle en sık tartışılan konu olmuştur. Feminist pedagoji, geleneksel eğitimin iktidarla ilgili içermelerinin ve egemenlik ilişkilerini somutlaştıran iktidar kavramının geleneksel anlamlarını tanımayı içerir.

Feminist pedagoji güçlendirmeye odaklanarak iktidar kavramını, egemenlik yerine, enerji, yetenek ve gizilgüç olarak somutlaştırır. Bu, bir topluluğu bir arada tutan tutkal gibi, "bütün toplumun yararına harekete geçmek, koşulları değiştirmek için" (Lane) insanlara fırsat veren bir iktidar görüntüsüdür. Egemenlik kurma olarak iktidarın geleneksel anlamları altında adalet, iktidar üzerindeki sınırlamaları ve egemenliğin sonuçlarını hafifletmek için gerçekleştirilen bir güç dengesi gerektirir. Yapabilirlik olarak iktidar kavramının altındaki amaç, bütün aktörlerin gücünü arttırmaktır, bazılarınınkini sınırlandırmak değil.

Sonuç olarak, yaratıcı topluluk enerjisi olarak iktidar anlayışı, eşitsiz güç ilişkilerine karşı koymak için geliştirilmiş stratejiler ileri sürecektir. Bu stratejiler, geleneksel eşitsiz ilişkilerin değişiminin olanaklı olduğunu kabul eder. Dersliklerimiz, her zaman güç eşitliğini yansıtmaya ihtiyaç duymaz, fakat bu yöndeki eylemleri yansıtmalıdır.

Bu iktidar kavramı, hem ben duygusunu korumanın hem de amaçları gerçekleştirmenin bir yolu olarak güce ihtiyacı olan insanları ayırt eder (Janeway). Güç, hem özerkliği hem de karşılıklılığı geliştirmek için kullanılabilir.

Güçlenmiş olmak, Adrienne Rich'in bizi teşvik ettiği gibi, "bir eğitimi talep edebilir" olmaktır. Güçlenmek daha insani bir toplumsal düzen yaratmak için hareket etme yetilerimizin farkında olmaktır. Güçlenmek anlamlı bir öğrenmeye girişebilmektir. Güçlenmek başkalarıyla karşılıklı olarak üretken biçimlerde ilişki kurabilmektir.

Güçlendirmeyi gerçekleştirmek için feminist pedagoji şu derslik stratejilerini kullanır:

1. Öğrencilerin bireysel ve kolektif olarak istedikleri ve ihtiyaç duydukları amaç ve hedefleriyle ilgili düşüncelerini geliştirmeleri için fırsatlarını ve yetilerini geliştirmek,
2. Öğrencilerin öğrenenler olarak (öğretmenlerden) bağımsızlıklarını geliştirmek,
3. Herkesin bir dersin başarısındaki menfaatlerini geliştirmek ve böylece herkesin öğrenmesi için dersliğin bütün üyelerinin sorumluluğunu açıklamak,
4. Planlama, müzakere etme, değerlendirme ve karar verme becerilerini geliştirmek,
5. Dersin gelişiminde rol oynamak için yeterince yetkin oldukları ve değişim ajanı olabildikleri örtük kabulüyle derslik üyelerinin öz-saygısını pekiştirmek ya da geliştirmek,
6. Öğrenme hedeflerini ve sonuçlarını etkin bir biçimde değerlendirmeleri için, öğrencilerin dersin konusuna ve yoğun zihinsel etkinliğin coşkusuna ve zorluğuna ilişkin kavrayışlarını genişletmek.

Güçlendirici stratejiler, öğrencilerin kendi seslerini bulmalarına, sahiciliğin (otantikliğin) gücünü keşfetmelerine olanak sağlar. Aynı zamanda bireylerin başkalarıyla duygu ortaklıklarını ve kendi anlayışlarına göre hareket etme yollarını keşfetmelerini sağlar. Güçlendirici derslikler, feminist bir dünya vizyonunu uygulamaya geçiren, bazılarımızı küçümsemek yerine hepimize değer katan farklılıklarla yüzleşilen yerlerdir. Güçlendirici pedagoji, öğreticinin otoritesini ya da gücünü yok etmez. Egemenlik anlamındaki güçten, yaratıcı enerji olarak güce dönüştürür. Bu tür bir sistemde, öğretmenlerin bilgisi ve deneyimi kabul edilir ve herkesin meşru gücünü çoğaltmak için öğrencilerle birlikte kullanılır. Güçlendirici pedagoji, konu temelinde bilgilendirme sağlamakla birlikte, öğretme-öğrenme becerilerinin bilinçli bir biçimde geliştirilmesiyle yaşamboyu öğrenme hedefini ciddiye alır. Özgürleştirici eğitimin karşı-hegemonik gizilgücünü kabul eder ve topluluk içinde farklılığı tanıyarak, baskıcı hiyerarşik ilişkilerin özerklikle yer değiştirdiği bir dünya vizyonu geliştirmeye dönük ilişkiler-arası bir model sağlar.

Kuram: Topluluk

“İktidar kuramları, dolaylı olarak topluluk kuramlarıdır” der Nancy Hartsock. Ve aynı şekilde zihnimizde topluluk olarak şekillendirdiğimiz şeyle ilgili kararlarımız, iktidar sistemlerini inşa etme biçimlerimizi etkiler.

Fakat topluluktan söz etmek için, geleneksel dersliğin cinsiyetlendirilmiş doğasının yeniden incelenmesi gerekir. Carol Gilligan’ın ahlaki gelişimle ilgili çalışması, topluluğun yeniden tanımlanması için derinlemesine bir bakış sağlar. Gilligan, oğlanların ve kızların ahlaki gelişimindeki ve erkeklerin ve kadınların ahlaki kavramlarındaki farklılıkları tanımlar. Ortaya çıkan,

“ayrışmayla tanımlanan bir benlikle, ilişkiselleştirilerek tanımlanan bir benlik arasında; kendini kıstas alan bir benlikle soyut bir mükemmellik idealine ulaşmak için özel bakım aracılığıyla kendini gerçekleştiren bir benlik arasındaki tezattır.”

Kadınlar, ilişki kurmayı isterler. Kurulmuş olan ilişkileri korumaya çalışırlar. İlişkiler, insanlar arası etkileşim kalıplarından daha fazla şey ifade eder. Varoluş ağdırlar (web of existence). Erkekler için ayrı/tek olmanın önemi, varoluş ağı olarak kurallar oluşturma ile sonuçlanır. Bireylerle ilişkiler, kurallar örgüsünden daha az önemlidir.

“Bu tamamen farklı vizyonlar arasındaki gerilim insan deneyiminin çelişkili gerçeklerini yansıtır -ki yalnızca başkalarıyla ilişki içinde yaşadığımız sürece kendimizi tek/ayrı olarak biliriz ve diğerlerini kendimizden ayırdığımız sürece ilişkileri deneyimleriz” (Gilligan)

İktidar sahibi erkekler öyle bir toplum inşa etmişlerdir ki, bunun kamusal görünümü sadece gerilimin haklar anlayışı yanını yansıtır.

Derslik içerisinde de hak anlayışı baskındır. Genelde öğrenciler, dersliğin bütünü için çok az sorumluluk alarak dersliklerimize birey olarak katılırlar. Dersliklerin adalet ve eşitlikle ilgili bir takım kuralları vardır, ancak farklılıkları dikkate almaya fazla gereksinim duyulmaz. Derslikte başkalarının haklarına saygı duyulur, ama sevgi ve ilgi derslik içinde çok az yer alır.

Dersliği bir öğrenenler topluluğu olarak yeniden tasarlamak demek olan feminist pedagojinin merkezinde, hem bireyin özerkliği hem de başkalarıyla ortaklığı vardır ki, bu hem kadınların hem de erkeklerin gelişimsel ihtiyaçlarıyla

uyuşur. Bu tür bir derslik oluşturmanın birçok avantajı vardır. Öğrenme, böyle bir ortamda geliştirilir (bkz. Nelsen, Bar-Tal ve Saxe'ta Schmuck, Torney-Purta, Johnson ve Johnson, Schniedewind). Ayrıca, H. Arendt'in belirttiği gibi, insanların eylemde bulunma ve kaderlerini etkileme kapasitelerine duydukları kolektif özgüvenden güç doğar. Güçlendirme ancak karşılıklı ortaklık duygusu olduğunda mümkündür.

Karar alma, yalıtılmış bireyler topluluğundan ziyade kolektif karşılıklılık içinde, kural halindeki kararlarla olduğu kadar, uzlaşmayla da gerçekleştirilir. Yaratıcılık uzlaşma süreciyle geliştirilir, çünkü grubun hiçbir üyesi önceden düşünmemiş olmasına rağmen, istedik bir sonuç olarak ortaya çıkan bir şeydir (Thayer). Bir karşılıklılığın yaratıldığı bir toplulukta farklılıklar ve çeşitlilik takdir edilebilir ve yaratıcı enerjinin kaynağı olarak görülür (Lorde, Nelsen).

Bir derslikte kişisel olan, karşılıklılık içindeki bir toplulukta bazı bakımlardan politik olarak kabul edilebilir. Öğrenciler kendileriyle, bireysel ve müşterek geçmişleriyle, başkalarıyla ve gelecekle bağlar bulabilir. Bu tür bir derslikte, öğrenmeyi sınıf duvarlarının ötesine taşıma ihtiyacı ve arzusu vardır. Kuram eyleme uzanabilir ve eylem kurama bilgilendirmek için geri dönebilir, bu yeniden eylemle sonuçlanabilir.

Topluluk uzun süre ya özerkliğin karşıt kutbu olarak, ya da coğrafi sınırlar gibi müşterek formaliteler nedeniyle bir araya toplanmış bireyleri ifade eden daha zayıf bir kavram olarak algılanmıştır. Feminist pedagoji, birbirleriyle ilişki ve bağlanmışlık duygusunu paylaşan üyelerin özerkliğini ve bireyselliğini barındıran bir zenginlik ile topluluğun yeniden kavramlaştırılmasına dayanan öğretim stratejilerini içerir.

Kuram: Liderlik

Praksisin etkin bir ögesi olarak özgürleştirici yönüyle liderlik, feminist pedagojide üçüncü önemli kavramdır. Liderlik, yeteneğimizin ve inançlarımıza göre hareket etme isteğimizin somutlaşmasıdır. Florence Howe bunu şöyle açıklıyor:

“bir lider hayatını nasıl kontrol edeceğini bilen ve kendisinden, kendi topluluğundan ve diğer kadınlardan başka canlılar için olasılıklar vizyonuna sahip, sözgelimi bu vizyonu başkalarına görünür kılmak, onu paylaşmak için, diğer insanları ezmeden, onları da angaje ederek, bu vizyon için çalıştıran kişidir.”

Feminist pedagoji, liderliğin gelişimine odaklanır. Örneğin, bir dersin amaçlarını ve hedeflerini geliştirmeye katılan öğrenciler, planlamayı ve müzakere etme becerilerini öğrenirler. Ayrıca gereksinimleriyle ilgili bir anlayış ve bunları ifade edebilme becerisi geliştirmeyi de öğrenirler. Kendi gereksinimleriyle başkalarının gereksinimleri arasındaki ilişkileri nasıl keşfedeceklerini öğrenirler. Gruplara ve gruptaki farklı liderlik görevlerine ilişkin olarak bilgilendirilir ve ders süresi boyunca farklı liderlik rolleri üstlenirler. Öğrenciler değerlendirme yöntemleriyle mücadele ederlerken, eylemleri ve hedeflerle kazanımlar arasındaki ilişkiyi nasıl değerlendireceklerini öğrenirler. Derslikte bazı şeyler yolunda gitmediğinde, bir problemi nasıl çözümleneceklerini ve alternatifleri nasıl bulacaklarını öğrenirler. Ayrıca öğrencilerin liderlik becerileri, bu işlerin daha kolay ve etkili bir şekilde gerçekleşmesine yardım eder. Liderlik, başkalarını güçlendiren güçlenmenin özel bir biçimidir.

Feminist bir öğretmen her şeyden önce bir lider rol modelidir. Lider, öğretmen ile öğrencilerin ortak amaçlar doğrultusunda birlikte ilerleyebilmeleri için dersliğin üyelerine, bir topluluk ve ortak amaç duygusu, bu amaçlara ulaşmak için bir takım beceriler ve liderlik yetileri geliştirmelerine yardımcı olmuştur. Liderlik ile izleyicilik arasında bir dinamik vardır ve liderliğin çağdaş anlamı bağlamında, etkili liderler aynı zamanda etkili takipçilerdir. İkisinin arasında, sorumluluğa dayanan bir ahlak vardır. Bireyler hareket özgürlüğüne sahip oldukları bağlam içerisinde kendi eylemlerinden sorumludurlar. Aynı zamanda topluluk içerisinde birbirlerine karşı da sorumludurlar. Öğrencilerin ve öğretmenlerin bir dersin başarıyla sonuçlanması için sahip oldukları ortak sorumluluk duygusu, liderlik ve takipçiliğin ahlâki yönünü gösterir. Bu, öğretmenlerin öğretme ve öğrencilerin öğrenme sorumluluğunun görece olarak birbirinden bağımsız olduğu derslikten oldukça farklı bir derslik algısıdır. Bu, bir topluluk içerisindeki seçimlerin ahlaki doğasını ve topluluk üyelerinin temsilinin zorunluluğunu vurgular.

O halde liderlik, güçlendirilmiş bir topluluğa ulaşmak için ve bu topluluğun daha geniş dünya içerisinde etkili olmasını sağlamak için aktif bir mekanizma sağlayarak, mantıksal ve sezgisel olarak topluluğu ve güçlendirmeyi birleştirir. Bu, değişimin sihirle gerçekleşmediğini, bize ya da yapılara yönelmiş etkin çalışmayla gerçekleştiğini öne sürer.

Feminist pedagoji, bütün dersliklerin aynı olduğunu varsaymaz. Aslında, sözcüğü öğrencilerin başlangıçtaki yeterliliklerine bağlı olarak dersliklerin değişebileceğini ileri sürer. Herhangi bir tekniği ya da yaklaşımı otomatik olarak

dışlamaz. Eğitsel amaçlarla özel teknikler arasındaki ilişkiye işaret eder. Herhangi bir özel konuyla sınırlı değildir, fakat bir konunun öğretilmesine/öğrenilmesine dahil edilen feminist bilgi bileşenini geliştiren düşünümsel bir öge içerir. Feminist pedagojinin diğer özgürleştirici pedagojilerle yakın bağları vardır, ancak diğer pedagojik yaklaşımlar altında sınıflandırılmaz. Feminist pedagoji dönüştürücüdür, eğitimsel girişimi gözden geçirip düzeltmemize yardımcı olur. Geleneksel öğretim yaklaşımının ya da diğer alternatif pedagojik yaklaşımların içinde aşamalı olarak da yürütülebilir. Uygulayanlar, atılan bir adımın diğer adımı mantıksal olarak zorunlu kıldığını keşfetseler de, feminist pedagoji ya hep ya hiç değildir. Feminist devrimin çok önemli tamamlayıcı bir parçasıdır.

Kaynakça

- Allen, Carolyn. "Feminist Teachers: The Power of the Personal." *Working Paper Series 3* (1981). Women's Studies Research Center, University of Wisconsin.
- Bar-Tal, Daniel and Saxe, Leonard, eds. *Social Psychology of Education: Theory and Research*. New York: Hemisphere Publishing, 1978.
- Freire, Paulo. *Pedagogy of the Oppressed*. New York: Seabury Press, 1968.
- *Education for Critical Consciousness*. New York: Seabury Press, 1973.
- Gilligan, Carol. *In a Different Voice: Psychological Theory and Women's Development*. Cambridge Mass: Harvard University Press, 1982.
- Hartsock, Nancy. *Money, Sex and Power: Toward a Feminist Historical Materialism*. New York: Longman, 1983.
- Howe, Florence. "New Teaching Strategies for a New Generation of Students". *Women's Studies Quarterly* 11, no.2 (1983): 7-11.
- Janeway, Elizabeth. *Powers of the Weak*. New York: Knopf, 1980.
- Johnson, Roger T., and Johnson, David W. *Cooperative Learning: The Power of Positive Goal Interdependence*. Paper, n.d.
- Lane, Ann M. "The Feminism of Hannah Arendt." *Democracy* 3, no.3 (1983): 107-17.
- Minnich, Elizabeth Kamarck. "Friends and Critics: The Feminist Academy." In *Toward a Feminist Transformation of the Academy*, edited by Beth Reed, pp.1-11. Ann Arbor, Mich: Great Lakes College Association Women's Studies Program, 1978.

- Nelsen, Randle W. "Reading, Writing and Relationships: Toward Overcoming the Hidden Curriculum of Gender, Ethnicity, and Socio-economic Class." *Interchange* 12, no.2-3 (1981):229-42.
- Rich, Adrienne. *On Lies, Secrets and Silence*. New York: W.W. Norton, 1979.
- Rutenberg, Taly. "Learning Women's Studies." In *Theories of Women's Studies*, edited by Gloria Bowles and Renata Duelli-Klein. Berkeley: Women's Studies Department, University of California, 1980.
- Schniedewind, Nancy. "Cooperatively-Structured Learning: Implications for Feminist Pedagogy." *Journal of Thought* 20, no.3 (Fall 1985): 74-87.
- Thayer, Frederick C. *An End to Hierarchy and Competition Administration in the Post-Affluent World*. 2nd ed. New York: New Viewpoints (Franklin Watts, dist.), 1981.
- Torney-Purta, Judith. "Psychological Perspectives on Enhancing Civic Education through the Education of Teachers." *Journal of Teacher Education* 34, no.6 (November-December 1983): 30-34.